

Σχόλια της Greenpeace στις “Στρατηγικές Κατευθύνσεις του Ελληνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας”

Εισαγωγικό σχόλιο:

Το παρόν σχέδιο, όπως δηλώνει και ο τίτλος του, περιγράφει στρατηγικές κατευθύνσεις. Κατά συνέπεια, δεν περιμέναμε να περιέχει αναλυτικές δράσεις ούτε συγκεκριμένα μέτρα ή λεπτομερείς περιγραφές πρωτοβουλιών. Ωστόσο, προκειμένου να έχει νόημα η κατάθεση σχολίων σε μία διαδικασία διαβούλευσης, τονίζουμε την ανάγκη να δημοσιοποιηθούν τουλάχιστον οι μετρήσιμοι στόχοι του προτεινόμενου σχεδίου, όπως και η περιγραφή των δράσεων προς την επίτευξη των στρατηγικών του στόχων.

Επίσης, θεωρούμε αυτονόητο ότι μόλις ολοκληρωθεί η συγγραφή του τελικού σχεδίου όπου θα περιγράφονται οι δράσεις στις οποίες πρόκειται να καταναμηθούν οι πόροι, το τελικό κείμενο θα δοθεί επίσης σε διαβούλευση ώστε να έχουν τη δυνατότητα πλέον να τοποθετηθούν συγκεκριμένα οι ενδιαφερόμενοι από κάθε τομέα.

Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο επίσης να τονίσουμε ότι απουσιάζει παντελώς από το σύνολο του σχεδίου η πρόβλεψη για συμμετοχή της κοινωνίας στη διαμόρφωση και εφαρμογή των όποιων δράσεων θα παρουσιαστούν σε επόμενο χρόνο. Ευελπιστούμε ότι αυτή η παράλειψη θα διορθωθεί, καθώς η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις που τους αφορούν διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα και επιτυχία των όποιων δράσεων.

Ακολουθούν τα σχόλια της Greenpeace ως προς τους επιμέρους τομείς του σχεδίου.

Κλίμα & Ενέργεια

Ο άξονας 1 «Πράσινη Μετάβαση», όπως αυτός αναλύθηκε περαιτέρω και από τις σχετικές [ανακοινώσεις](#) του Υπουργού ΠΕΝ, κ. Χατζηδάκη, σε γενικές γραμμές κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση, με την αναγκαία έμφαση να δίνεται στην ανάπτυξη των καθαρών πηγών ενέργειας και της ενεργειακής αναβάθμισης του κτιριακού αποθέματος της χώρας. Η Greenpeace χαιρετίζει την πρόθεση του Υπουργείου να προχωρήσει στη δημιουργία ενός Εθνικού Σχεδίου Αναδασώσεων με άμεσο στόχο την αναδάσωση 500 τετρ. χλμ ως το 2030.

Δυστυχώς, όμως, από το Σχέδιο δεν λείπει η αναφορά στην επέκταση του δικτύου ορυκτού αερίου. Φαίνεται ότι η κυβέρνηση εμμένει στον παραλογισμό της ανάπτυξης των υποδομών ενός ακριβού, ξεπερασμένου και εξαιρετικά ζημιογόνου – για το κλίμα – ορυκτού καυσίμου με ημερομηνία λήξης. Είναι χαρακτηριστικό ότι το ορυκτό αέριο αποκλείστηκε από τη δυνατότητα χρηματοδότησης του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης μετά την τελική συμφωνία που επιτεύχθηκε στον ευρωπαϊκό τριμερή διάλογο. Σύμφωνα με [μοντέλα συμβατά με τη Συμφωνία του Παρισιού](#), η χρήση ορυκτού αερίου θα πρέπει να σταματήσει στην Ευρώπη έως το 2035.

Η κλιματική πραγματικότητα, αλλά και η πραγματικότητα της αγοράς, δείχνουν σαφέστατα ότι τα νέα έργα ορυκτού αερίου θα είναι βραχύβια, καθώς θα αντικατασταθούν από ανανεώσιμες πηγές για να επιτευχθεί ο στόχος της ΕΕ για την κλιματική ουδετερότητα έως το 2050. Ιδιαίτερα για τις λιγνιτικές περιοχές της χώρας, αυτό θα παρήγαγε [υψηλό κόστος](#), καθιστώντας τις θέσεις εργασίας μη βιώσιμες, για έναν ορυκτό πόρο στη δύση του.

Σημειώνεται ότι [οι χρηματοδοτήσεις ορυκτού αερίου](#) μέσα από τους μηχανισμούς Δίκαιης Μετάβασης, Ανάκαμψης & Ανθεκτικότητας, Συνοχής και Περιφερειακής Ανάπτυξης της ΕΕ δυνητικά [μπορεί να καταστούν ακόμα και έκνομες](#). Με την ίδια λογική, η εμμονή της κυβέρνησης με την περαιτέρω διείσδυση του ορυκτού αερίου στα κτίρια αναμένεται να εγκλωβίσει τις ιδιοκτησίες εκατοντάδων χιλιάδων συμπολιτών μας σε έναν ακριβό και παρωχημένο ενεργειακό πόρο.

Σε κάθε περίπτωση, το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας οφείλει να στρέψει τη χώρα στο αύριο και όχι να την κρατάει όμηρο του χθες. Από εκεί και πέρα, η Greenpeace επισημαίνει τα εξής:

1. Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) επί της ουσίας βρίσκεται ήδη σε διαδικασία επικαιροποίησης, ειδικά και μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου να θέσει νέο, πιο φιλόδοξο στόχο μείωσης των εκπομπών της ΕΕ κατά 55% ως το 2030. Ωστόσο, πέρα από μία αρχική γενικόλογη αναφορά στο ΕΣΕΚ, δεν προκύπτει από πουθενά ότι το Σχέδιο Ανάκαμψης πράγματι ευθυγραμμίζεται με τους στόχους του ΕΣΕΚ, πόσο δε μάλλον με ένα ακόμα πιο φιλόδοξο σενάριο μείωσης των εκπομπών. Εξίσου σημαντικά, δεν αναφέρεται πουθενά ότι ο μεγάλος στόχος της Ελληνικής Οικονομίας είναι η απανθρακοποίησή της στις επόμενες 2-3 δεκαετίες. Η Greenpeace θεωρεί αδιανόητο να μην λαμβάνεται υπόψη ο τελικός στόχος **κλιματικής ουδετερότητας** από το μεγαλύτερο χρηματοδοτικό πρόγραμμα το οποίο - υποτίθεται - θα θέσει ξανά στις ράγες την ελληνική οικονομία αποφεύγοντας λάθη του παρελθόντος και προκρίνοντας σημαντικές τομές. Αλήθεια, προς ποια κατεύθυνση;
2. Σύμφωνα με το Σχέδιο, ο Άξονας 1.3 «Μετάβαση σε ένα πράσινο και βιώσιμο σύστημα μεταφορών» φαίνεται να αφορά αποκλειστικά την προώθηση της ηλεκτροκίνησης. Αν και η γρήγορη ανάπτυξη της ηλεκτροκίνησης είναι εκ των ων ουκ άνευ, εν τούτοις θα πρέπει να γίνει σαφές ότι αποτελεί μόνο ένα σκέλος ενός «πράσινου και βιώσιμου συστήματος μεταφορών». Ένας βιώσιμος τομέας μεταφορών οφείλει να στοχεύσει στη βελτίωση της αστικής κινητικότητας πρωτίστως μέσα από τη μείωση των ιδιωτικών οχηματοχιλιόμετρων. Αυτό μεταφράζεται στην ενίσχυση των μέσων συλλογικής μεταφοράς, την προώθηση εναλλακτικών τρόπων ήπιας μετακίνησης και στην ανάπλαση των πόλεων προς αυτήν την κατεύθυνση. Πρόκειται για εμβληματικές παρεμβάσεις οι οποίες ενδεχομένως έχουν εξίσου – αν όχι μεγαλύτερη – ανάγκη οικονομικής στήριξης από ό,τι η ηλεκτροκίνηση. Δεν φαίνεται, ωστόσο, κάτι τέτοιο από το Σχέδιο Ανάκαμψης.
3. Οποιαδήποτε σχέδιο στήριξης δράσεων προς ένα βιώσιμο σύστημα διαχείρισης αποβλήτων οφείλει να εξαιρεί ρητώς την καύση απορριμμάτων.
4. Ποια είναι τα κριτήρια, ανά στόχο, όπως αυτοί περιγράφονται στο EU Taxonomy Regulation, βάσει των οποίων προσδιορίζεται κατά πόσο μία οικονομική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται ως περιβαλλοντικά βιώσιμη, από αυτές που προτείνονται στις στρατηγικές κατευθύνσεις του σχεδίου ώστε να λάβουν Ενωσιακή χρηματοδότηση; Μία τέτοια ανάλυση, η οποία απουσιάζει, θα βοηθούσε στη διαδικασία ουσιαστικής δημόσιας διαβούλευσης ώστε να καταλάβουμε με τι κριτήρια και αναφορικά με ποιον στόχο η κυβέρνηση επιλέγει να κατευθύνει στρατηγικά τους πόρους του Ταμείου προς τις δραστηριότητες ή επενδύσεις που παρουσιάζει εντός του Σχεδίου ως επιλέξιμες και άρα ως βιώσιμες.
5. Τέλος, δεν υπάρχει καμία αναφορά στην ενεργειακή δημοκρατία και τις ενεργειακές κοινότητες ως στρατηγική προτεραιότητα, ενισχύοντας τελικά όχι

μόνο τους στόχους του ΕΣΕΚ αλλά τη συμμετοχή των πολιτών στην αυτοπαραγωγή και κατανάλωση από ΑΠΕ.

Άξονας 1.4: Αειφόρος χρήση των πόρων, ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή και διατήρηση της βιοποικιλότητας

1. Υπάρχει μία απολύτως εσφαλμένη κατανόηση της κυκλικής οικονομίας και ως συνέπεια κίνδυνος να διαιωνιστεί η τεράστια σπατάλη πόρων για τη διαχείριση των αποβλήτων, τη στιγμή που η πρόληψη και η επαναχρησιμοποίηση θα έπρεπε να είναι η ύψιστη προτεραιότητα. Πρέπει να είναι ξεκάθαρο ότι προτεραιότητα της κυκλικής οικονομίας δεν είναι η καλύτερη διαχείριση των αποβλήτων αλλά η μεγαλύτερη δυνατή συρρίκνωσή τους και δευτερευόντως η σωστή διαχείρισή τους. Μόνο κατ' αυτόν τον τρόπο θα επιτευχθεί η βιώσιμη διαχείριση των πόρων που ευαγγελίζεται το κείμενο της διαβούλευσης. Αντί επομένως να επενδυθούν τεράστια ποσά για τη δημιουργία μονάδων που ουσιαστικά κρύβουν το πρόβλημα κάτω από το χαλί, η χρηματοδότηση αυτή θα έπρεπε να αξιοποιηθεί ως κίνητρο για τη θεμελίωση ενός νέου παραγωγικού και καταναλωτικού μοντέλου, που δεν βασίζεται σε προϊόντα τα οποία γίνονται γρήγορα σκουπίδια, αλλά σε υψηλής εντάσεως εργασίας υπηρεσίες που διατηρούν τους πόρους εντός της οικονομίας το δυνατόν περισσότερο. Η κυκλική οικονομία πρέπει στο εξής να τεθεί ως οριζόντια κατεύθυνση σε κάθε οικονομική δραστηριότητα, που πρέπει να ξεφύγει από την γραμμική κατεύθυνση που μετράει μόνο την αύξηση του ΑΕΠ. Αυτό μεταφράζεται σε επενδύσεις που θα ενισχύσουν την αναδυόμενη κοινωνική οικονομία, που ενδυναμώνουν τον μικρό παραγωγό, τη μικρή και καινοτόμα επιχείρηση, τον πολίτη, τον καταναλωτή και βασίζονται όχι σε ποσότητες (και άρα σπατάλη φυσικών πόρων) με στόχο το κέρδος αλλά σε ποιότητες (καλύτερη διατροφή, ενεργειακές κοινότητες, αποκεντρωμένα συστήματα παραγωγής, διαφάνεια) που συμβάλλουν στην άμβλυση των ανισοτήτων στην κοινωνία.
2. Μεγάλο προβληματισμό δημιουργεί η παντελής απουσία μέτρων για την αλιεία, ενός παραγωγικού κλάδου με ιδιαίτερη αξία ειδικά για τις παράκτιες περιοχές της χώρας, που περνάει μία ολοένα και μεγαλύτερη κρίση. Μέσα από την ενίσχυση της αλιείας χαμηλής έντασης, που θα βασίζεται στην πλέον επικαιροποιημένη και αξιόπιστη επιστημονική γνώση και την υποστήριξη του επαγγέλματος των ψαράδων που δραστηριοποιούνται σεβόμενοι τα όρια της θάλασσας, το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας θα έβαζε τις βάσεις για την ανάδυση μίας νέας αλιευτικής οικονομίας, η οποία θα προσέφερε προϊόντα καλύτερης και εγνωσμένης αξίας στον καταναλωτή, ενώ θα συνεισέφερε στην ισορροπημένη περιφερειακή ανάπτυξη μεγάλου τμήματος της χώρας.
3. Αντίστοιχο προβληματισμό δημιουργεί η παντελής απουσία αναφοράς στην παράκτια ζώνη, ως περιοχή με καίριας σημασίας ρόλο στην προσαρμογή της χώρας μας έναντι της κλιματικής αλλαγής, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης και προστασίας από τις φυσικές καταστροφές. Η εμπειρία από τα πρόσφατα περιστατικά φυσικών καταστροφών καταστούν εμφανή την ανάγκη για την αποκατάσταση και προστασία των παράκτιων οικοσυστημάτων της χώρας, κάτι που δεν φαίνεται να αξιολογείται ως σημαντικό από το παρόν Σχέδιο Ανάκαμψης.

Στη Σελίδα 25 του Σχεδίου Ανάκαμψης, υπό την Εμβληματική Πρωτοβουλία “Scale Up” και τις Επενδύσεις για τον Ψηφιακό Μετασχηματισμό των Επιχειρήσεων, προτείνεται ορθά η “μέτρηση και παρακολούθηση των ατμοσφαιρικών ρύπων και της θαλάσσιας ρύπανσης για τη βελτιστοποίηση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος και των ψηφιακών περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων.” Σίγουρα συνιστά μέτρο που θα βοηθήσει τις περιβαλλοντικές επιδόσεις των επιχειρήσεων, εντούτοις υποτιμά την ικανότητα του Ψηφιακού Μετασχηματισμού να συμβάλλει στη μείωση ή/και διαχείριση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των επιχειρήσεων και σε άλλους τομείς, όπως η διαφάνεια των εφοδιαστικών τους αλυσίδων, η ρύπανση των υπέργειων και υπόγειων υδάτων, η ενεργειακή τους αποδοτικότητα, η μείωση και ορθή διαχείριση των παραγόμενων αποβλήτων.

Αγροδιατροφικός τομέας:

Οι στρατηγικές κατευθύνσεις που αναφέρονται στον τομέα γεωργίας και κτηνοτροφίας είναι σχεδόν ανύπαρκτες (ο ίδιος ο τομέας δεν περιλαμβάνεται ως ξεχωριστός τομέας στο σχέδιο), ενώ οι ελάχιστες αναφορές είναι εντελώς ασαφείς και δεν παραπέμπουν πουθενά. Δεν υπάρχει καμία περιγραφή, έστω περιγραφή κατεύθυνσης, των επενδύσεων που θα γίνουν για τον «μετασχηματισμό του γεωργικού τομέα», την «αιεφόρο ανάπτυξη γεωργίας» και την «εισαγωγή μεταρρυθμίσεων που προωθούν τη βιώσιμη γεωργία» που αναφέρονται στον Άξονα 4.1.

Οι κατευθύνσεις του σχεδίου δεν μοιάζει να λαμβάνουν πουθενά υπόψη τις ιδιαιτερότητες της χώρας ούτε να χαράζουν κάποια κατεύθυνση προς την αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων, ενώ δεν φαίνεται να συμπεριλαμβάνει τις μικρές εκμεταλλεύσεις, παρόλο που παγκοσμίως η τάση είναι η στροφή προς τη μικρότερης κλίμακας οικογενειακή γεωργία.

Ομοίως, δεν λαμβάνουν υπόψη τις ευρωπαϊκές στρατηγικές «Από Αγρόκτημα στο Πιάτο» και Βιοποικιλότητας που αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της Πράσινης Συμφωνίας και θέτουν στόχους στην επίτευξη στους οποίους οφείλει να συμβάλλει και η Ελλάδα με τις δικές της, έστω κατευθύνσεις σε αυτή τη φάση. Το Εθνικό Σχέδιο που δόθηκε για διαβούλευση δεν αναφέρει πουθενά καμία κατεύθυνση προς κανέναν από τους τέσσερις ευρωπαϊκούς στόχους “FarmToFork” (μείωση φυτοφαρμάκων (50%), μείωση απώλειας θρεπτικών ουσιών (50%) και χρήσης λιπασμάτων (20%), μείωση πώλησης αντιμικροβιακών φαρμάκων (50%) και αύξηση βιολογικών καλλιεργειών (25%). Ομοίως, δεν αναφέρει πουθενά κατεύθυνση αύξησης της διαθεσιμότητας και των πηγών εναλλακτικών πρωτεϊνών ούτε καμία κατεύθυνση μετάβασης της Ελλάδας σε γεωργία και κτηνοτροφία χωρίς αποτύπωμα άνθρακα, όπως οφείλει βάσει Πράσινης Συμφωνίας.

Επιπλέον, απουσιάζει κάποια κατεύθυνση βιώσιμης κατανάλωσης. Το ίδιο ισχύει και για την αντιμετώπιση της σπατάλης τροφίμων.

Ομοίως, δεν αναφέρονται πουθενά κατευθύνσεις-κλειδιά για τη βιωσιμότητα, τη δικαιοσύνη και την ανθεκτικότητα του αγροδιατροφικού τομέα της Ελλάδας όπως η στήριξη βιώσιμων παραγωγών, η ενίσχυση τοπικής αξιοποίησης προϊόντων βιώσιμης γεωργίας, η εκπαίδευση παραγωγών σε βιώσιμες μεθόδους, η μείωση της παραγωγής ζωοτροφών, η παύση χρηματοδότησης καυσίμων και διεθνοποιημένων προϊόντων, οι οποίες περιγράφονται αναλυτικότερα στις Προτάσεις που κατέθεσε η Greenpeace στην ελληνική κυβέρνηση τον Νοέμβριο.

Στον Άξονα 4.6., όπου αναφέρονται “*δράσεις έρευνας και καινοτομίας και αύξησης ποιότητας και ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων*”, τονίζουμε την επιτακτική ανάγκη οι δράσεις να απευθύνονται κατά προτεραιότητα στους

παραγωγούς που έχουν ήδη επιλέξει βιώσιμες μεθόδους για την υγεία ανθρώπων και περιβάλλοντος, με έμφαση στους μικρότερους κλίμακας παραγωγούς που χρειάζονται κίνητρα και στήριξη για να συνεχίσουν την παραγωγή τροφής με βιώσιμο τρόπο. Ενδεικτικά αναφέρουμε παραγωγούς που εφαρμόζουν μεθόδους Αγροοικολογίας, Βιολογικής Γεωργίας, Φυσικής Καλλιέργειας, Βιοδυναμικής, Αναγεννητικής Γεωργίας, κλπ.

Σχετικά με τις επενδύσεις που αναφέρεται ότι *“μειώνουν τις επιπτώσεις του κλάδου στο κλίμα”* πρέπει επειγόντως να συμπεριληφθούν κριτήρια και μέθοδοι στη διαδικασία παραγωγής τροφής, όπως διατήρηση βιοποικιλότητας, φυτοκάλυψη και γονιμότητα εδάφους, φυτοφράκτες, ποσοστό ακαλλιέργητης περιφερειακής ζώνης, μεθοδοι αμειψισποράς, κλπ. Συμπληρωματικά, απαιτούνται δράσεις που ενισχύουν τη διατήρηση και εξάπλωση των μεθόδων που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, όπως η Αναγεννητική Γεωργία.

Υγεία:

Στον Άξονα 3.3 σχετικά με την ενίσχυση του συστήματος υγείας αναφέρεται ο τομέας της πρόληψης, χωρίς όμως να διευκρινίζεται εάν η πρόληψη θεωρείται στα πλαίσια της πλανητικής υγείας, της σύνδεσης δηλαδή της υγείας του περιβάλλοντος και του τρόπου ζωής μας με την ανθρώπινη υγεία. Συνεπώς, απουσιάζει κάθε σχετική αναφορά στην ενεργό και ουσιαστική σύνδεση των συστημάτων υγείας με μέτρα αντιμετώπισης των αιτιών που την υποβαθμίζουν.

Η Greenpeace έχει καταθέσει αναλυτικά τις [προτάσεις](#) της για την αξιοποίηση των πόρων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης στον πρωθυπουργό. Οι προτάσεις της Greenpeace βασίζονται στους άξονες της **κοινωνικής δικαιοσύνης και της περιβαλλοντικής προστασίας**. Οι κατευθύνσεις και οι πολιτικές για την ανάκαμψη από την πανδημία και την αξιοποίηση των πόρων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης, αλλά και κάθε σχετικού πόρου, πρέπει να πληρούν τα παρακάτω κριτήρια:

- Να διασφαλίζουν ένα βιώσιμο μέλλον
- Να συμβάλλουν στην κοινωνική δικαιοσύνη, περιλαμβάνοντας το σύνολο της κοινωνίας στις προβλέψεις τους
- Να διαφυλάσσουν τα θεμελιώδη μας δικαιώματα